

LŽTKC nariai:

LIETUVOS HELSINKIO GRUPĖ

Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius

atstovauja:

Tarptautinei Helsinkio žmogaus teisių federacijai
IHF (reformuojama)

www.ihf-hr.org

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ ASOCIACIJA

Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius

atstovauja:

Tarptautinei žmogaus teisių gynimo lygų federacijai
FIDH (būstinė Paryžiuje)

www.fidh.org

Europos žmogaus teisių asociacijai
AEDH (būstinė Briuselyje)

www.aedh.eu

PILIEČIŲ GYNIMO

PARAMOS FONDAS

Subačiaus g., 96, Vilnius, LT-11342

(Europos Tarybos asocijuotas narys)

ASOCIACIJA NEPARTINIS DEMOKRATINIS

JUDĖJIMAS

Laisvės pr.60, LT-05120 Vilnius

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ GYNIMO

ASOCIACIJA

Laisvės al., 97-6, LT-44291 Kaunas

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO TEISĖS IR TEISĖTVARKOS KOMITETUI

Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius, Lietuva

TEISĖS IR TEISĖTVARKOS KOMITETO NARIAMS:

Irenai Haase, komiteto pirmininkei, irena.haase@lrs.lt;

Agnei Širinskienei, agne.sirinskiene@lrs.lt;

Arvydui Anušauskui, arvydas.anusauskas@lrs.lt;

Aušrinei Armonaitei, ausrine.armonaite@lrs.lt;

Česlav Olševski, ceslav.olsevski@lrs.lt;

Juliui Sabatauskui, julius.sabatauskas@lrs.lt;

Viliui Semeškai, vilius.semeska@lrs.lt;

Algirdui Stončaičiui, algirdas.stoncaitis@lrs.lt;

Andriui Vyšniauskui, andrius.vysniauskas@lrs.lt

SIŪLYMAS

Dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo atskirų nuostatų pripažinimo prieštaraujant Lietuvos Respublikos Konstitucijai Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto sprendimu

Vilnius

2023-09-19

Gerb. Teisės ir teisėtvarkos komiteto nariai,

2023-07-04 Seimas po pateikimo pritarė nutarimo projektui kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl išvados, ar Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau-Stambulo konvencijos) 3 straipsnio c ir d punktai, 4 straipsnio 3 dalis ir 14 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2023-09-20 Teisės ir teisėtvarkos komitete numatytas Seimo nutarimo projekto dėl kreipimosi į Konstitucinį Teismą dėl minėtos išvados pagrindinis svarstymas. Seimo statuto 67 straipsnio 3) punktas suteikia Teisės ir teisėtvarkos komitetui kompetenciją preliminariai vertinti, ar svarstomi įstatymų projektai atitinka Konstituciją.

Šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai pažymi, kad svarstomo nutarimo projekto dėl kreipimosi į Konstitucinį Teismą pagrindžiamojame dalyje yra išvardinti pakankamai svarūs argumentai, kurie vienareikšmiškai įrodo, kad paminėtos Stambulo konvencijos nuostatos tikrai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Nutarimo projekte pažymėta, kad ratifikavus Stambulo konvenciją:

- būtų paneigta žmogaus prigimtis, prigimtinis orumas ir sukeltas pavojus visuomenės bendrajam gėriui, nes Konstitucijos 18 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines; žmogaus teisės, susijusios su jo lytimi, yra neatsiejamos nuo žmogaus prigimties; jos negali būti priklausomos nuo asmeninio pasirinkimo;

- c) būtų eliminuojami skirtumai tarp vyro ir moters lyties, nes būtų įtvirtinta „lyties socialinio aspekto“ (ankstesniame oficialiajame Konvencijos vertime – „socialinės lyties“; Konvencijos 3 straipsnio c punktas) sąvoka, sukurianti teises prielaidas lytį laikyti tik socialiniu konstruktu;
- d) Konvencija turėtų pirmenybę prieš Lietuvos Respublikos nacionalinius įstatymus, todėl kiti nacionaliniai įstatymai ir teisės aktai, apibrėžiantys vyro ir moters lytį pagal jų biologinę prigimtį, nebektų reikšmės;
- e) taip būtų paneigta iš Konstitucijos 38 straipsnio pirmosios, antrosios, trečiosios ir penktosios dalių nuostatų kylanti konstitucinė šeimos samprata, pagal kurią šeimos nariais laikomi tik vyrai ir (arba) moterys, bet ne socialinė lytis;
- f) dėl Konvencijoje įtvirtinto draudimo diskriminuoti „dėl lyties socialinio aspekto“ (ankstesniame oficialiajame Konvencijos vertime – „dėl socialinės lyties tapatybės“; Konvencijos 3 straipsnio d punktas ir 4 straipsnio 3 dalis), diskriminavimu galėtų būti laikomas atsisakymas pripažinti asmens pageidaujama „socialinę lyties tapatybę“ tiek privačioje, tiek viešojoje sferoje, įskaitant švietimo ir ugdymo įstaigas. Taip daliai Lietuvos Respublikos gyventojų būtų atimta teisė vadovautis prigimtinę lyties samprata, išplaukiančia iš Konstitucijos 38 straipsnio antrosios, trečiosios ir penktosios dalių nuostatų;
- g) Konvencijoje įtvirtintas draudimas diskriminuoti dėl socialinės lyties socialinio aspekto (ankstesniame oficialiajame Konvencijos vertime – „dėl socialinės lyties tapatybės“) įpareigotų pripažinti asmeniui teisę laisvai pasirinkti ir keisti socialinę lytį, o tai sąlygotų belytės kalbos įvedimą viešojoje erdvėje ir atitinkamai pažeistų Konstitucijos 14 straipsnį, įtvirtinantį, kad valstybinė kalba yra lietuvių kalba, kuri nėra neutrali lyčių požiūriu;
- h) teisinės prievolės diegti mokymą apie „nестereotipinių lyties socialiniu aspektu pagrįstų vaidmenų (ankstesniame oficialiajame Konvencijos vertime – „nестereotipinius lyčių vaidmenis“; Konvencijos 14 straipsnis) visų formaliojo švietimo lygių ugdymo programose įtvirtinimas paneigtų Konstitucijos 25 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintą įsitikinimų laisvę, 26 straipsnio penktojoje dalyje įtvirtintą tėvų ir globėjų teisę nevaržomai rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus, 38 straipsnio šeštojoje dalyje įtvirtintą tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais bei 41 straipsnio pirmosios dalies nuostata, kad asmenims iki 16 metų mokslas yra privalomas;
- j) toks reikalavimas paneigtų ir konstitucinį aukštųjų mokyklų autonomijos principą, įtvirtintą Konstitucijos 40 straipsnio trečiojoje dalyje, kuris tradiciškai suprantamas kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įtvirtinti įstatuose ar statute savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, naudotis valstybės perduotu ir kitu įsigytu turtu, turėti teritorijos ir pastatų, kito turto, skirto mokslo ir studijų reikalams, neliečiamumo garantija; tuo tikslu aukštajai mokyklai garantuojama institucinė autonomija, tai yra tam tikras statusas, kuris reiškia, kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės;
- k) kova su smurtu būtų vykdoma primetant visai visuomenei išankstines nuostatas ir supriešinant vyrus ir moteris; prigimtiniai vyrų ir moterų skirtumai yra duotybė, kuria remiasi šeima ir visuomenė ir kuri atlieka esminį vaidmenį puoselėjant visos visuomenės bendrąjį gėrį, užtikrinant jos tvarumą bei ateitį; tai prieštarauja konstitucinei žmogaus teisių, įskaitant teisę nebūti diskriminuojamam dėl lyties, sampratai (*inter alia* Konstitucijos 29 straipsnis).

Šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai atskirai pažymi, kad Seimo nutarimo pagrindžiamojoje dalyje yra nekorektiškai pateikiamas konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas. Projekto teksto autoriai formuluoja mintį, kad visateisio dalyvavimo principas neva „suponuoja konstitucinį Lietuvos Respublikos įsipareigojimą kaip visateisei narei dalyvauti *inter alia* žmogaus teisių ir laisvių garantijų sistemoje ir integruotis į ją; toks konstitucinis Lietuvos valstybės įsipareigojimas kartu yra jos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimas“. Projekto autoriai ignoruoja tai, kad „visateisio dalyvavimo Europos Sąjungoje“ principas numato šalies Europos Sąjungos, narės neliečiamą teisę į nacionalinę teisės sistemą integruoti žmogaus teisių ir laisvių visetą taip, kad nebūtų prieštaraujama Konstitucijai. Na, o jei atskirose kitose Europos Sąjungos valstybėse praktikuojamos žmogaus teisių sampratos prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, tai jų implementavimas į nacionalinę teisės

sistemą gali vykti tik Konstitucijos keitimo keliu. Ryškiausias pavyzdys yra dvigubos pilietybės instituto įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje, kuris gali būti atliktas tik Konstitucijos keitimo keliu.

Šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai Teisės ir teisėtvarkos komiteto nariams norėtų akcentuoti tai, kad Stambulo konvencijos ratifikavimo šalininkai gali klaidingai aiškinti, jog pav. Stambulo konvencijos 3 str. c) punktas, apibrėždamas „**gender**“ sąvoką, neneigia binarinės biologinių lyčių diferenciacijos.

Šioje Stambulo konvencijos nuostatoje aiškiai pasakyta, kad „lytis socialiniu aspektu (angl. **gender**)“, tai „socialiai sukonstruoti vaidmenys“, kuriuos bet kuri „visuomenė laiko būdingais vyrui ir moteriai“. Šioje normoje, apibūdinant žmonių socialinius vaidmenis, aiškiai pasakoma, kad jie yra dirbtinai (visuomenės sutarimu) sukonstruoti ir todėl nėra jokių aliuzijų į jų lyčių biologinę skirtį. Tai vienas akcentas.

Ir kitas akcentas yra tai, kad tokius pačius socialinius vaidmenis gali atlikti ir vyrai ir moterys. Tai, kad „**gender**“ arba socialinių vaidmenų konceptas, konvencijoje yra suprantamas, kaip atsietas nuo biologinės lyties, patvirtina pav. konvencijos 4 straipsnio 3 dalis, kuri įpareigoja konvenciją ratifikavusias valstybes užtikrinti, kad nebūtų diskriminacijos dėl biologinės lyties (angl.) **sex**), dėl „**seksualinės orientacijos**“ ir dėl „**lyties identiteto socialiniu aspektu**“ („*gender identity*“)

Šioje konvencijos nuostatoje griežtai atskiriamos biologinė lytis ir lytis socialiniu aspektu, bei aiškiai suponuojama mintis, kad pav. vienos biologinės lyties šeimos narių socialiniai vaidmenys šeimoje (jų „**gender**“ identitetas) ir biologinė lytis konceptualiai yra nesusiję dalykai.

Šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai norėtų atkreipti komiteto narių dėmesį į pasigirstančius bandymus Stambulo konvencijos nuostatų ar vienos lyties asmenų teisės kurti šeimą pagrindimą remti Konstitucijos 21 str. 2 dalimi „*žmogaus orumą gina įstatymas*“ bei 29 str. 1 dalimi „*Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs*“.

Šio projekto pagrindžiamojoje dalyje pabrėžiama mūsų Konstitucijoje įtvirtintas „*orumo*“ prigimtinis pobūdis. Tuo pabrėžiama, kad asmens orumas atspindi asmens teisių organinį ryšį su žmogaus prigimtimi. Konstitucijos 19 str. vienareikšmiškai pasako, kad „*žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės*“. Taigi, mūsų Konstitucija asmens orumą traktuoja tik prigimtinių teisių kontekste ir nenumato galimybės su asmens orumu sieti visas naujai vakarų šalyse dirbtinai sukonstruotas teises.

Taip pat klaidingai galvojama, kai Konstitucijos 29 str. 1 dalyje įžvelgiamas „**prigimtinė**“ Lietuvos piliečių lygybė. Konstitucinė norma aiškiai pabrėžia, kad piliečiai yra lygūs prieš įstatymą, o ne yra substanyviai lygūs savo prigimtimi (prigimtimi žmonės yra unikalūs). Tuo tarpu Konstitucija, įtvirtindama žmogaus teises ir jų ribojimo galimybes, ribojimą adresuoja be išimties visiems piliečiams. Pvz., visiems piliečiams adresuojama nuostata, kad santuoka negali būti sudaryta tarp tos pačios lyties asmenų. Konstitucijos 22 str. gina asmens privatumą ir vienos lyties asmenims nedraudžia kurti jų asmeniškai pasirinktus privačius santykius.

Šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai norėtų atkreipti Teisės ir teisėtvarkos komiteto narių dėmesį į tai, kad Konstitucinio Teismo nutarimai papildo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą prigimtine binarinę „**moterų ir vyrų**“ socialinių vaidmenų doktriną (pav. Konstitucijos 48 str. sąvokos „*tėvystė*“ ir „*motinystė*“), taip pat konstitucinę šeimos, kaip vyro ir moters sąjungos sampratą.

Antai 2011 m. rugsėjo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarimo (Byla Nr. 21/2008) 15.1 punkte pasakyta, kad santuoka yra „*istoriškai susiklostęs šeimos modelis, neabejotinai turintis išskirtinę vertę visuomenės gyvenime, užtikrinantis Tautos ir valstybės gyvybingumą bei istorinį išlikimą*“. Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. (Nr. KT3-N1/2019) nutarimo 32.3. punkte pasakyta, kad „*konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalyje; santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų šeimos santykiams kurti, tačiau tai nereiškia, kad pagal Konstituciją, inter alia jos 38 straipsnio 1 dalį, nėra saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos*“.

Konstitucinis Teismas tuo pažymėjo, kad šeimą gali sudaryti ir nesusituokę asmenys, tačiau šia formuluote nenustatė, kad tai gali būti ir vienos lyties asmenys. To paties nutarimo 32.5. punkte Konstitucinis Teismas papildė, kad „konstitucinė santuokos samprata, konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu“.

Konstitucinis Teismas, pabrėždamas šeimos sampratos neutralumą biologinės lyties atžvilgiu, neabejotinai turėjo omenyje tokius faktinius atvejus, kuomet mirus tėvui šeimą sudaro mama ir dukterys. Bet kuriuo atveju paminėti Konstitucinio Teismo nutarimai nenumato jokių prielaidų pripažinti Stambulo konvencijos nuostatas, kaip neprieštaraujančias Lietuvos Respublikos konstitucijai.

Atsižvelgiant į aukščiau paminėtus argumentus tam, kad Stambulo konvencijos ratifikavimas nepažeistų Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų, šio siūlymo Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetui iniciatoriai siūlo:

Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto sprendimu pripažinti, kad Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau Stambulo konvencijos) 3 straipsnio c ir d punktai, 4 straipsnio 3 dalis ir 14 straipsnis **prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.**

Pagarbiai

Lietuvos žmogaus teisių koordinavimo centro vardu:

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos komiteto narys .

Vytautas Budnikas

prof. Saulius Arlauskas

Siūlymui pritaria:

Rengimo šeimai asociacija

Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacija

Lietuvos Helsinkio grupė

Piliečių gynimo paramos fondas

Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija

Ramūnas Aušrotas

prof. Violeta Vasiliauskienė

Aurelija Kuzmaitė

Stasys Kaušinis

dr. Romualdas Povilaitis

Siūlymui pritaria mokslo ir visuomenės veikėjai:

Bronislovas Genzelis, profesorius, humanitarinių mokslų habilituotas daktaras.

Rimas Andrikis, advokatas, buvęs Lietuvos Respublikos Seimo narys.

Vytautas Rubavičius, humanitarinių mokslų daktaras.

Tomas Bakučionis, teisininkas.

Romualdas Grigas, akademikas, socialinių mokslų habilituotas daktaras, Lietuvos mokslo premijos laureatas.

Irena Eglė Laumenskaitė, humanitarinių mokslų daktarė.

Gediminas Merkys, profesorius, socialinių mokslų habilituotas daktaras.

Birutė Obelenienė, profesorė, socialinių mokslų daktarė.

Albinas Plėšnys, profesorius, humanitarinių mokslų daktaras.

Rasa Čepaitienė, profesorė, humanitarinių mokslų daktarė.

Ryšardas Burda, advokatas, socialinių mokslų daktaras.

Zita Šličytė, advokatė, socialinių mokslų daktarė.

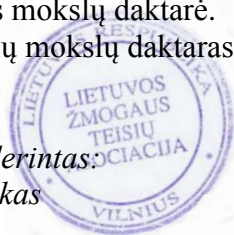
Jonas Jasaitis socialinių mokslų daktaras.

Jadvyga Regina Kerienė, profesorė, chemijos mokslų daktarė.

Krescencijus Stoškus, filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros kongreso garbės pirmininkas.

Su nurodytais asmenimis Siūlymo tyrinys suderintas:

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

Budnikas
Vytautas Budnikas